

ДО 85-РІЧЧЯ ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ

УДК [378.6:008](477.54-25)(091)

В. М. ШЕЙКО,
М. М. КАНІСТРАТЕНКО,
Н. М. КУШНАРЕНКО

РЕФЛЕКСІЯ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ : 2007–2011 РР.

Здійснюється системне осмислення багатогранної діяльності Харківської державної академії культури впродовж 2007–2011 рр.

Ключові слова: культурологічно-мистецька сфера, бібліотечно-інформаційна сфера, підготовка фахівців, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, Харківська державна академія культури.

Осуществляется системное осмысление многогранной деятельности Харьковской государственной академии культуры в период с 2007 по 2011 гг.

Ключевые слова: культуролого-искусствоведческая сфера, библиотечно-информационная сфера, подготовка специалистов, подготовка научных и научно-педагогических кадров, Харьковская государственная академия культуры.

The versatile activity of the Kharkiv State Academy of Culture within the period of time from 2007 to 2011 is systemically examined.

Key words: the sphere of cultural studies and art criticism, library and information sphere, specialists training, researchers training, scientific and pedagogical staff training, the Kharkiv State Academy of Culture.

Харківська державна академія культури (ХДАК) — унікальний, елітний вищий навчальний заклад України культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів найвищого IV рівня акредитації [6; 10].

Унікальність ХДАК полягає зокрема в тому, що це перший і впродовж тривалого часу єдиний на терені нашої країни ВНЗ означеного профілю, фундатор і лідер підготовки високоякісних фахівців-професіоналів (бакалаврів, спеціалістів і магістрів), а також наукових і науково-педагогічних кадрів (кандидатів і докторів наук) культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямування, визнаний завдяки багаторічній плідній праці не лише на вітчизняному, а й на європейському та

світовому науково-освітньому просторі. Його унікальність полягає в тому, що академія, по суті, є одночасно й освітньою установою, і установою культури та мистецтва (зі своєю системою концертно-виконавської, просвітянської, дозвіллевої і т. д. діяльності, і науковою установою (в галузі гуманітарного знання). Це зумовлює багатогранність діяльності ХДАК, покладає на неї особливу відповідальність за збереження та примноження кращих традицій вітчизняної вищої школи, досягнення нею європейських і світових стандартів освіти та наукової діяльності.

У цьому сенсі цілком об'єктивного значення набуває широке оприлюднення освітніх і наукових здобутків даного вишу як еталонних, таких, що можуть наслідувати інші вищі навчальні заклади, стимулювати підвищення якості їхніх освітніх і наукових послуг.

Підкреслимо, що різностороння діяльність Харківської державної академії культури відносно регулярно висвітлюється на шпальтах монографічних і періодичних видань [6–10]. Водночас потребують осмислення окремі періоди розвитку ХДАК, які можна розглядати як доленосні, вагомі в її поступі до нових звершень.

Мета статті — осмислення рефлексії розвитку Харківської державної академії культури за останнє п'ятиріччя, датоване 2007–2011 рр.

Цілком закономірною є думка про те, що майбутнє Харківської державної академії культури неможливе без рефлексії, спрямованої на глибоке осмислення вже пройденого шляху, усвідомлення її сучасного стану.

Як відомо, рефлексія (від лат. *reflexio* — погляд назад) має два основні значення: 1) у буденному розумінні — це обмірковування, спостереження, пізнання; 2) у філософському сенсі — це форма теоретичної діяльності людини, спрямованої на обміркування певних дій; самоаналіз; роздуми; відображення; аналіз; дослідження певного процесу чи явища [1, с. 1028; 4, с. 1134]. У даному разі під рефлексією розуміється системне осмислення багатогранної діяльності Харківської державної академії культури за п'ятирічний період — з 2007 по 2011 рр.

Слід зазначити, що на сьогодні в ХДАК створено дієву систему моніторингу і висвітлення науково-творчих та освітньо-виховних здобутків. Серед основних форм презентації рефлексійних досліджень можна назвати взаємопов'язаний комплекс нонелектронних та електронних джерел інформації, в яких подаються основні результати діяльності академії. А саме:

- вихід друком колективних монографій, присвячених черговим ювілейним роковинам ХДАК, в яких підсумовуються

- діяльність академії, факультетів, кафедр, інших структурних підрозділів, а також індивідуальні досягнення провідних учених ВНЗ — докторів наук, професорів [6];
- видання фахових збірників наукових праць — «Культура України» (з 1993 р.) та «Вісник Харківської державної академії культури» (з 1999 р.), де публікуються результати наукових досліджень викладачів, аспірантів, докторантів, співробітників ХДАК;
  - започаткований у 2000 р. бібліографічний покажчик «Друковані праці викладачів та співробітників Харківської державної академії культури», який завдяки копіїткій праці співробітників довідково-бібліографічного відділу бібліотеки ХДАК містить вичерпну інформацію щодо публікацій штатних науково-педагогічних кадрів академії;
  - публікація дайджесту «Віват, Академіє!» — одного з перших інформаційно-аналітичних посібників України, відлік якого сягає 1995 р., який кумулює основні публікації, присвячені оцінці багатогранної діяльності ХДАК офіційними, професійними та громадськими інституціями України, близького і далекого зарубіжжя [2];
  - заснована у 2002 р. серія біобібліографічних покажчиків «Видатні педагоги Харківської державної академії культури», яка містить найповніші дані щодо особистих здобутків кращих викладачів ХДАК, засновників і лідерів наукових шкіл, їхні наукові публікації у фахових наукових виданнях з високим показником імпаکت-фактора;
  - створений у середині 1990-х рр. веб-сайт академії та її факультетів, де розміщується як фундаментальна інформація, так і оперативні повідомлення, новини з життя ХДАК;
  - організація репозитарію (електронного архіву відкритого доступу) на базі електронного читального залу бібліотеки ХДАК у вигляді інтелектуальних продуктів викладачів академії, надання відкритого доступу до них засобами інтернет-технологій, поширення та популяризація цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства та ін. [2; 4; 5; 6; 7].

Перелік способів презентації досягнень ХДАК можна продовжити, однак і наведених достатньо, щоб зрозуміти, що існуюча система моніторингу, висвітлення науково-творчих та освітньо-виховних здобутків академії забезпечують прозорість її продуктивної інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що у 2011 р. у фахових наукових виданнях ХДАК — «Культура України» та «Вісник Харківської державної академії культури» — уведено спеціальну рубрику з назвою «До

85-річчя Харківської державної академії культури», ювілей якої вітчизняна і світова професійна спільнота святкуватиме у 2014 р. У цьому розділі кожен викладач, співробітник, випускник академії, колега-професіонал мають можливість розмістити власні розмірковування щодо історії чи сьогодення Харківської державної академії культури.

У статті йтиметься про рефлексію (роздуми, відтворення, аналіз, узагальнення) основних здобутків багатогранної діяльності ХДАК упродовж п'ятирічного періоду, датованого 2007-2011 рр., коли було прийнято й успішно реалізовано інноваційну модель її розвитку.

Об'єктами обраного ХДАК курсу на інноваційну модель розвитку стали: система управління; кваліфікація науково-педагогічного складу; якість освіти, асортимент і зміст інтелектуальних продуктів та послуг; організація і технологія навчання та виховання студентської молоді; науково-дослідницька і творчо-виконавська діяльність; науково-методичне забезпечення освітнього та наукового процесу; інформаційна та матеріально-технічна асекуляція інноваційної діяльності ХДАК та ін.

Основними досягненнями академії у 2007–2011 рр. можна вважати:

- збереження і поступове «омолодження» основного складу науково-педагогічних кадрів, середній вік яких зменшився з 45 до 43 років;
- зміцнення та примноження науково-освітніх і творчо-навчальних шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямування, кількість яких збільшилася вдвічі і нині складає понад 30 науково-творчих осередків;
- збільшення понад удвічі викладачів з науковими ступенями та вченими званнями: з 34,3% (2007 р.) до 72% (2011 р.). Нині чисельність викладачів, які мають наукові ступені, вчені звання, державні почесні звання, становить понад 70%, що значно вище, ніж у середньому по ВНЗ України [5, с. 14]. Зокрема за останні 5 років кількість штатних докторів наук, професорів збільшилася в 5 разів;
- значне підвищення якості навчання та рівня підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів через удосконалення змісту, технологій і методів навчання в органічному поєднанні новітніх досягнень світової, європейської та національної вищої школи;
- збільшення з 2-х до 11-ти напрямів і спеціальностей підготовки сучасних фахівців, які ліцензовані в повному обсязі МОНмолодьспорту України у 2011 р.;

- успішну повторну акредитацію ХДАК у повному обсязі за IV рівнем акредитації (2011 р.);
- відкриття принципово нових освітніх галузей, напрямів та перспективних спеціальностей — «туризм», «медіа-комунікації» (2011 р.);
- ліцензування підготовки магістрів зі спеціальності «кіно-, телемистецтво» (2011 р.);
- суттєве розширення наукових спеціальностей в аспірантурі і докторантурі ХДАК із підготовки кандидатів і докторів наук: з двох спеціальностей у минулому до п'яти спеціальностей у докторантурі та дев'яти в аспірантурі;
- підвищення статусу спеціалізованих учених рад ХДАК — від кандидатського до докторського рівня, розширення їх номенклатури до чотирьох актуальних для України спеціальностей: теорія та історія культури; українська культура; теорія та історія соціальних комунікацій; книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство;
- надання редакційно-видавничому відділу академії статусу не лише виробника, а й розповсюджувача наукової та навчальної літератури та ін.

Серед організаційно-управлінських успіхів ХДАК п'ятиріччя можна назвати: розроблення та затвердження нового Статуту ХДАК (2011 р.); збільшення кількості кафедр з 22 до 29, факультетів — з 2 до 9 (2010 р.), забезпечення оптимальної організаційної структури академії (2009 р.); організація на базі факультету довузівської та післядипломної освіти Центру безперервної освіти, який здійснює підготовку громадян України до вступу у ВНЗ, забезпечує підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів I-II та III-IV рівнів акредитації. Отримання ліцензії з надання цієї освітньої послуги до 2017 р.; реорганізація факультету роботи з іноземними студентами в принципово новий Центр міжнародної освіти і співробітництва, в структурі якого функціонує відділ міжнародних зв'язків, підготовче відділення для іноземних громадян, відділення по роботі з іноземними студентами базових факультетів. Отримано ліцензію МОНмолодьспорту України на його діяльність до 2017 р.; ХДАК стала членом Болонської школи, підписала Велику Хартію Європейських університетів; у 2011 р. завершено впровадження кредитно-модульної системи навчання за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями — бакалавр, спеціаліст, магістр; щорічно ХДАК у повному обсязі виконує план державного замовлення з прийому на навчання абітурієнтів за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями.

У ХДАК активно функціонують органи студентського самоврядування, виходить студентська газета, відбуваються студентські

конференції, проводяться студентські спартакіади тощо. До складу вченої ради обрано 5 студентів — представників студради академії. Делегатами конференції трудового колективу стали 10 студентів та аспірантів.

Слід підкреслити, що за останні п'ять років (2007–2011 рр.) в академії здійснена повна комп'ютеризація навчального процесу та відділів академії. У ХДАК (одному з перших у м. Харків ВНЗ) створено комп'ютерний центр з виходом в Інтернет, 20 комп'ютерних лабораторій, відкрито електронний читальний зал тощо, що сприяє суттєвому підвищенню якості навчального процесу та науково-дослідницької діяльності як студентів, так і викладачів академії.

Вагомими є досягнення Харківської державної академії культури в науково-дослідницькій і творчо-виконавській діяльності як викладачів, так і студентів.

ХДАК стала відомим діючим центром культури і мистецтв в Україні та за її межами. Сотні концертів щороку дають наші студентські художні колективи як в Україні, так і за кордоном. Творчі колективи, ансамблі, солісти, студенти-науковці академії щорічно виборюють перші місця, стають лауреатами, дипломантами, переможцями багатьох престижних міжнародних та українських фестивалів, конкурсів, олімпіад. Тільки за останні роки стали переможцями і лауреатами міжнародних конкурсів та фестивалів близько 300 студентів. Наші оркестри, хор, хореографічні та театральні колективи, студенти факультету кіно-, телемистецтва відомі далеко за межами України.

За останні п'ять років у ХДАК функціонують понад 20 творчих колективів за професійним спрямуванням студентів, клубів, гуртків за інтересами (театр народного танцю «Заповіт», театр сучасного танцю «ЕСТЕТ», ансамбль бального танцю, театр-студія «ЕКМАТЕДОС», учбовий театр «Академія», театр естрадного співу «СТЕП», оркестри естрадно-симфонічних, народних, духових інструментів; хори: академічний український народний; ансамблі народної музики: «Стожари», «Цим-Бан-До»; фольклорні гурти: «Фарби», «Співаймо», «Зарина»; джазові: оркестр «Біг-Бенд» та група «Магніфіка», ансамбль «SYMBOL STREAM»; студентська репортерська майстерня, фото-клуб та ін.

У період з 2007 по 2011 рр. викладачами ХДАК видано 45 монографій, 54 підручники і навчальні посібники, переважна більшість з яких — з грифом МОНмолодьспорту України. Лише за 2010–2011 рр. надруковано 21 підручник і навчальний посібник, із них 15 — із грифом МОНмолодьспорту України. Зауважимо, що раніше на це потрібно було десятки років. До того ж, вихід друком посібника з грифом МОНмолодьспорту України було

практично неможливим. За останні 5 років було видано понад 900 авторських навчальних програм та науково-методичних матеріалів за курсами, що викладаються в академії, в той час як у попередні роки їх було вдвічі менше.

В академії створено й успішно функціонує редакційно-видавничий відділ, який у 2008 р. було внесено до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції. Тільки у 2010–2011 рр. тут було надруковано 618 статей і тез доповідей, зокрема 233 студентських.

Якщо до 1989 р. ХДАК не мала власних наукових видань, то нині щорічно виходять друком 6–8 випусків збірників наукових статей «Культура України» та «Вісник ХДАК», затверджених у ВАК України як фахові з культурології, мистецтвознавства, історичних, педагогічних наук та соціальних комунікацій. Лише за останні 5 років опубліковано по 20 випусків цих збірників.

Стало доброю традицією щорічно проводити на базі ВНЗ 8–10 міжнародних та всеукраїнських конференцій, фестивалів, десятки «круглих» столів. Так, академія започаткувала проведення постійно діючого всеукраїнського фестивалю «Слобожанський вернісаж», щорічних міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій: «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку», «Пам'яткоохоронні традиції Слобожанщини», «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» та ін.

Підготовка науково-педагогічних кадрів вищого ґатунку в академії здійснюється через аспірантуру (з 1994 р.), докторантуру (з 1996 р.), інститут здобувачів (з 1994 р.). Упродовж 2007–2011 рр. розширено спектр наукових спеціальностей у докторантурі й аспірантурі.

Набір у докторантуру проводиться з 5-ти наукових спеціальностей: теорія та історія культури; українська культура; документознавство, архівознавство; книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; музичне мистецтво. Набір в аспірантуру — з 9-ти наукових спеціальностей: теорія та історія культури; українська культура; документознавство, архівознавство; книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; економічна теорія та історія економічної думки; соціальна педагогіка; музеєзнавство, пам'яткознавство; театральне мистецтво; музичне мистецтво.

У 2008 р. в ХДАК повторно відкрито дві спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук. Спецради приймають до захисту докторські (кандидатські) дисертації за чотирма спеціальностями: Д 64.807.01 за спеціальностями: 26.00.01 — теорія та історія культури; 26.00.04 — українська культура (в галузі культурології, мистецтвознавства); Д 64.807.02 за спеціальностями: теорія

та історія соціальних комунікацій; книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (в галузі соціальних комунікацій). У ХДАК діє єдина в Україні спецрада з наукової спеціальності — українська культура.

У період 2007–2011 рр. викладачі ХДАК захистили 18 докторських та 52 кандидатські дисертації. Нині тут працюють на штатних засадах 29 докторів і 130 кандидатів наук.

З 2008 р. ХДАК працює над трьома фундаментальними дослідженнями: разом з Інститутом культурології Національної академії мистецтв України над загальнодержавною НДР «Українська культура: історико-культурологічні виміри» (В. М. Шейко); у 2009 р. зареєстровані в УкрІНТЕІ України дві загальноакадемічні НДР: «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (державний реєстраційний номер 0109U00511) (В. М. Шейко) та «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U00512) (А. А. Соляник).

Академія успішно реалізувала інноваційний проект щодо введення в Україні двох нових наукових галузей — культурологія та соціальні комунікації. Упродовж 2007–2011 рр. провідними вченими ХДАК було розроблено і оприлюднено перелік 10 наукових спеціальностей, проекти паспортів, формули спеціальностей, напрямів досліджень, опубліковано 13 програм кандидатських іспитів, які у 2009 р. затвердили МОНмолодьспорту України та ВАК України.

У 2011 р. уперше запроваджено свято ХДАК «Віват, Академіє!» для формування корпоративної культури. Цього ж року створено та проведено установчі збори Міжнародної асоціації випускників ХДАК та ін.

ХДАК уклала й успішно реалізує угоди про співпрацю з вищими навчальними закладами: Велика Британія — Університет Роберта Гордона (Абердін); США — університет штату Іллінойс (Урбана-Шампейн); Данія — Вища Королівська школа бібліотекознавства (Копенгаген); Нідерланди — Амстердамський університет, вища політехнічна школа; Німеччина — Вища школа бібліотекознавства та інформатики (Штутгарт); Український Вільний Університет (Мюнхен); Китай — Харбінський університет, Харбінський інститут просвіти; Болгарія — Софійський університет; Японія — Токійський університет.

Сьогодні академія є повноправним членом декількох міжнародних організацій, єдина з вищих навчальних закладів України та країн СНД входить до складу ЄВКЛІД (Європейської асоціації бібліотечно-інформаційної освіти та наукових досліджень), є членом Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та

установ (ІФЛА), Організації європейської співдружності в галузі бібліотечно-інформаційної освіти (БОБКАТСС) та ін.

Можна підсумувати. Модель інноваційного розвитку Харківської державної академії культури на етапі формування суспільства знань і долучення до Болонського процесу набуває реального втілення впродовж 2007–2011 рр. Відповідно до світових тенденцій вищої освіти ХДАК визначила свою місію, стратегію і тактику інноваційних змін. Основними напрямками її діяльності в найближчий час мають стати активна участь провідних учених-викладачів у розробленні державних освітніх стандартів третього покоління, а також освітніх програм бакалаврів і магістрів за галузями, напрямками і спеціальностями, профільними для ВНЗ. У зв'язку з цим передбачаються розроблення нового покоління програмної і науково-методичної документації; координування й розвиток партнерських зв'язків з профільними вишами з питань організації, науково-методичного забезпечення навчального процесу, здійснення спільних наукових досліджень.

У галузі науково-дослідницької діяльності ХДАК у наступному п'ятиріччі, слід вирішити проблеми: підвищення наукового цензу науково-педагогічного складу академії відповідно до світових стандартів; тісний зв'язок науки й освіти у ВНЗ; подальше науково-методологічне осмислення вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти в Україні в цілому та в ХДАК, зокрема; модернізація змісту освіти, оптимізація засобів, методів, технік і технологій організації навчально-виховного процесу, науково-дослідницької і творчо-виконавської діяльності.

Нині Харківська державна академія культури перебуває на злеті своєї багатогранної діяльності, орієнтується на подальший інноваційний розвиток і технологічне вдосконалення. Про її високий імідж свідчать численні вітчизняні офіційні і громадські рейтинги, які відводять ХДАК стабільно високе місце серед ВНЗ України [11, с. 9].

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
2. Віват, Академіє! Вип. 5 (2009–2010) : дайджест / М-во культури України, Харк. держ. акад. культури, Бібліотека ; [уклад. : С. В. Євсеєнко, О. М. Левченко ; під ред. С. В. Євсеєнко]. — Х. : ХДАК, 2011. — 284 с.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми «Наука в університетах» на 2008–2012 роки ; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 548-р // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 54. — С. 86–89.
4. Советский энциклопедический словарь. — М. : Сов. энциклопедия, 1980. — 1600 с.

5. Суліма Є. Вища освіта в контексті національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки / Євген Суліма // Вища шк. — 2012. — № 3. — С. 7–15.
6. Харківська державна академія культури: монографія / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнарченко [та ін.]. — Х. : ХДАК, 2009. — 196 с.
7. Шейко В. Ідентифікація наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілю : постановка проблеми / Василь Шейко, Микола Каністратенко, Наталя Кушнарченко // Вісн. Кн. палати. — 2011. — № 8. — С. 41–43.
8. Шейко В. Ідентифікація наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілю : постановка проблеми / Василь Шейко, Микола Каністратенко, Наталя Кушнарченко // Вісн. Кн. палати. — 2011. — № 9. — С. 43–47.
9. Шейко В. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Харківській державній академії культури / Василь Шейко, Микола Каністратенко, Наталя Кушнарченко // Вісн. Кн. палати. — 2011. — № 6. — С. 20–23.
10. Шейко В. М. Харківська державна академія культури: модерні здобутки та перспективи / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнарченко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. праць. — Х., 2012. — С. 75–86.
11. Який ВНЗ — найкращий? : рейтинги найвідоміших вищих навч. закл. України, складені Ін-том інновац. технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту // Освіта України. — 2012. — 25 черв. — С. 1, 8–9, 12.

Надійшла до редколегії 01.08.2012 р.